

SKIBET ER LADET MED MÆND

Om maskuliniteter og homosocialt begær i den danske handelsflåde

ANNA-OLINE GRARUP HERTZ, FREIA BUUS BILLE OG SOFIE CHRISTINE RAHBEK BANG

Vi er ombord på et 90 meter langt servicefartøj,¹ og vi har efterhånden vænnet os til støjen fra den opererende kran, da vi sammen med den 55-årige kaptajn, Lars, forsøger at finde et nogenlunde fredeligt sted at lave et interview. Han balancerer en bakke med kage og kaffe i hånden, mens han fortæller os, at han i anledning af interviewet har skiftet sin uniform ud med afslappet træningstøj med ønsket om at repræsentere sig selv frem for sit erhverv. Da han sætter bakken på mødebordet, kigger han ned på sine underarme, hvor gamle tatoveringer af havfruer og sejlskibe flyder ud og gør huden blålig. „Det var et andet liv,“ siger han og gør et nik ned mod armene. Her starter samtalen, og han fortsætter:

Nej, jeg passer ikke længere ind i forestillingen om en sømand. Jeg kan godt se, at jeg sidder her med tatoveringer, men det var et tidligere liv. Nu synes jeg, at det er svært at agere i og bevæge mig i, fordi jeg bliver nødt til over for den mandlige del af besætningen stadig at have den der maskuline tilgang til tingene. Og jeg må indrømme, hvis jeg tænker over det, så forstår jeg ikke, hvorfor jeg skal det (uddrag fra interview).

Lars' udtalelse gjorde os nysgerrige på, hvad det betyder at have en „maskulin tilgang til tingene“ i søfartsverdenen, og hvorfor denne tilgang er nødvendig over for en mandlig besætning. Vores samtale med Lars pegede os således i retning af, at der eksisterede nogle normer for, hvordan man(d) bør opføre sig i det mandsdominerede arbejdsfællesskab. I denne artikel vil vi netop se nærmere på, hvordan kønnede normer former det sociale samvær blandt mandlige søfarere. Analyserne centrerer sig således om den del af fællesskabet blandt mændene, som ikke umiddelbart forholder sig til det, deres tilstedeværelse på skibet formelt set handler om – at udføre et arbejde – men derimod det sociale, der udspiller sig samtidig med og omkring dette arbejde. Vi undersøger de forskellige og komplekse måder, de søfarende kan „være mænd på“, og de måder,

de ytrer deres maskulinitet på i det sociale rum, som skibet (som arbejdsplads) udgør. Vi viser, hvilke maskulinitetsformer der idealiseres og får lov at indtage en dominerende position i mandefællesskabet, samtidig med at vi undersøger, hvordan der også sker en forhandling af de kønnede normer, der efterlader plads til alternative måder at „være mænd på“.

Analyserne forholder sig således til temaet om „ytringer“ ved at behandle de forskellige måder, hvorpå de mandlige søfarende ytrer deres maskuliniteter. Samtidig forholder analyserne sig også til, hvad de søfarendes omgang og relationer med hinanden fortæller om deres ønsker for, hvad det maskuline arbejdsfællesskab kan og bør rumme. I vores etnografiske kontekst skal ytringer således forstås som ord og praksis, der tilkendegiver idealer og normer for adfærd i det maskuline fællesskab. Vi argumenterer for, at ytringer forbundet til tonen ombord, konkurrenceadfærd, humor, længsel, tårer og berøring er med til at definere, sanktionere og udfordre de kønnede normer i mandefællesskabet blandt de søfarende.

Feltarbejde blandt søfarende

Vores empiriske materiale er baseret på feltarbejde ombord på tre forskellige skibe, et tankskib og to servicefartøjer, der alle er ejet af danske rederier.² Vores medsejladser fandt sted i efteråret 2022 i nordeuropæiske farvande – i Østersøen og Nordsøen, hvor besætningerne på de tre skibe hovedsageligt bestod af danske og polske søfarende. Derfor har vi primært interageret med disse, selvom Filippinerne, Rusland, Indonesien, Kina og Indien på globalt plan er de fem lande, hvorfra flest søfarende kommer (Chibana 2013:71). Vi har dog ikke opholdt os blandt multinationale besætninger, hvorfor vores empiriske eksempler i denne artikel tager udgangspunkt i ytringer af danske og polske søfarende.

Under vores udmønstringer, der strakte sig hen over fire måneder, brugte vi tid med søfarende af enhver rang, hvorfor vores materiale ikke kun afspejler for eksempel en kaptajns perspektiv. Vi anerkender, at forskellige stillinger fører forskellige arbejdsvilkår og råderum med sig og placerer sig i et hierarkisk forhold med hinanden. Det var dog ikke vores oplevelse, at de søfarendes formelle positioner ombord var afgørende for deres maskuline adfærd, selvom de to ting i nogle tilfælde hang sammen og forstærkede hinanden. Det skal dog understreges, at tilblivelsen af autoritative maskulinitetsidealiser samt alternative måder at „være mænd på“ ombord på skibene var noget, vi oplevede skete mellem søfarende på tværs af rang.

Vi sejlede med besætninger, der varierede fra fem til 15 besætningsmedlemmer, og mødte således i omfanget af 35 søfarende – heraf én kvindelig søfaren-

de. De resterende søfarende var alle mænd,³ hvilket betød, at vi tre som feltarbejdere altid udgjorde en kønsminoritet – nogle gange som de eneste kvinder ombord. Vores kønnede positioner kunne således ikke undgå at påvirke felten, ligesom vores videnskabelige erkendelser også er betinget af vores feminine positioner ombord på skibene. At være tre kvinder i et mandsdomineret miljø indebar blandt andet, at vi ofte blev behandlet i overensstemmelse med stereotype kønsroller enten som omsorgspersoner eller som potentielle seksuelle og/eller romantiske partnere. Det betød, at de mandlige søfarende blandt andet opfattede os som repræsentanter for „hyggen“ ombord, pralede og overdrev deres præstationer over for os og/eller forsøgte at få alenetid med os med det formål at flirte. At håndtere og navigere i kønnede situationer som disse var imidlertid en central del af vores feltarbejde.

Foruden vores medsejladser består vores feltarbejde også af møder og interviews med yderligere ti søfarende på land. Vores datamateriale er således udgjort af både feltnoter fra observationer til søs, hvor vi fulgte de søfarende i deres dagligdag med rutineprægede arbejdsopgaver, øvelser, måltider, pauser og fritidsaktiviteter, såvel som interviews med både søfarende, vi sejlede med, og dem, vi kun mødte på land.

Antropologien om søfart og kønnede arbejdspladser

Den danske handelsflåde står for 3,5 procent af beskæftigelsen i Danmark, og på verdensplan har Danmark den femtestørste handelsflåde målt på skibe, som opereres af danske rederier (Søfartsstyrelsen 2022; Erhvervsministeriet 2019). Erhvervet har altså en betydelig størrelse som en arbejdsplads, mange er i berøring med. Antropologiske studier af søfart, shipping og handelsflåder har således også behandlet skibet som en social verden, der forbinder steder og mennesker (Sampson 2013; Mannov 2015; Markkula 2022). I denne litteratur er det særligt blevet belyst, hvordan globalisering og transnationalisme manifesterer sig på skibe, som på en og samme tid er isolerede, flydende maskinerier og samtidig en del af en global infrastruktur, hvor de mennesker, der bor og arbejder på skibet, har mange forskellige forbindelser til omverdenen (ibid.) Det trækker sociale fænomener såsom handel, ulighed, migration og imperialism med ind i søfarten, hvorfor det blandt andet er blevet undersøgt, hvordan globale hierarkier og strukturelle forskelle reproduceres blandt multinationale besætninger (Knudsen 2003; Knudsen & Froholdt 2009). Dertil kommer forskningen om arbejdsforholdene til søs med fokus på særligt ulykker, sikkerhed og risiko (Grøn & Svendsen 2013; Knudsen 2006; Grøn & Knudsen 2012).

Som tidligere nævnt adresserer denne artikel i mindre grad de nationale hierarkier, der præger søfart, og fokuserer snarere på de kønnede hierarkier, vi mødte ombord.⁴ Dette blandt andet fordi vores data hovedsageligt består af interviews og observationer med polske og danske søfarende. Men også fordi vi under vores tid i den danske handelsflåde lærte, at søfart er et mandsdomineret erhverv, hvor hele 98 procent af den danske arbejdsstyrke til søs er udgjort af mænd (Danske Rederier 2020). Kønsanalyser af arbejdsliv og arbejdspladser er ikke ukendte for antropologien. Flere antropologiske studier har undersøgt mandsdominerede arbejdspladser med fokus på tilblivelsen af maskuline normer og praksisser – og også hvordan disse udfordres, når kvinder søger ind i traditionelle mandefag (Baarts 2006; Bennike 2021; Bennike & Stoltz 2022; Faber 2008; Frostholt & Krøyer 2018; Ebsen 2021). I en dansk kontekst har både militæret, politiet og bygge- og anlægsbranchen været genstandsfelt for undersøgelser af, hvordan forestillinger om maskulinitet er vævet ind i forestillinger om faglighed, samt hvordan stereotypiske maskuliniteter påvirker arbejdsmiljø, sikkerhed og risikovillighed (ibid.). Køn er heller ikke et helt fremmed fokus for søfartsbranchen. Både i 2022 og 2023 har danske medier behandlet sager om sexismen, chikane og uønsket seksuel opmærksomhed til søs. I kølvandet på disse sager har branchen de seneste år selv rettet opmærksomheden mod den skæve kønsfordeling, og hvad det betyder for arbejdsmiljøet til søs. Dette har blandt andet igangsat initiativer, der har til formål at nedbryde barrierer for kvinder til søs såvel som bedre klageprocedurer osv. En bevægelse, vi oplevede, at vores informanter var bevidste om.

Maskuliniteter og homosocialitet

Analyserne i denne artikel centrerer sig om fællesskabet blandt mændene og de maskuliniteter, der kommer til udtryk i deres måder at relatere sig til hinanden på. Vi læner os op ad kønssociolog Raewyn Connells teoretiske arbejde for at forstå, hvordan maskuliniteter eksisterer i flertal og positionerer sig i forhold til hinanden (Connell 2005 [1995]; Connell & Messerschmidt 2005). Connell benytter begrebet hegemonisk maskulinitet, når hun forklarer det hierarkiske forhold, der opstår mellem forskellige maskuliniteter, hvor den hegemoniske udgør den mest eftertragtede måde at være mand på i en given kontekst (Connell 2005 [1995]). Alle andre maskuliniteter positionerer sig, ifølge Connell, i forhold til denne som et autoritært ideal, der sjældent (hvis nogensinde) eksisterer i praksis, men som alligevel regulerer mænds opførsel, eftersom mænd ofte vil stræbe efter at leve op til idealet og/eller blive straffet for ikke at leve op til det (ibid.). Når vi anvender begrebet hegemonisk maskulinitet, er det for at forstå

de normer, der knytter sig til den autoritative og idealiserede form for maskulinitet, og som bliver styrende for, hvordan de mandlige søfarende relaterer til og positionerer sig i forhold til hinanden.

Vi er samtidig inspireret af sociologerne Nils Hammaréns og Thomas Johanssons arbejde, der undersøger og udfolder begrebet homosocialitet (Hammarén & Johansson 2014). Begrebet homosocialitet beskriver og definerer sociale bånd mellem personer af samme køn og er ofte brugt i studier af mænd og maskuliniteter (op.cit.1). Ifølge dem bidrager begrebet homosocialitet til en forsimplet og reduceret forståelse af måden, hvorpå mænd skaber bånd til hinanden, så længe begrebet ikke fortæller os om karakteren af samværet. De introducerer således en skelnen mellem vertikal og horisontal homosocialitet til at analysere og forstå forholdet mellem forskellige typer af begær og intime, ikke-erotiske forhold mellem mænd (ibid.). De benytter betegnelsen vertikal homosocialitet til at beskrive en homosocialitet med en hierarkisk struktur, hvor mænd gennem deres relationer til andre mænd opretholder og fastholder patriarkalske strukturer i form af blandt andet følelsesmæssig afkobling, kontant kommunikation, konkurrenceevne, homofobi og seksuel objektivisering af kvinder (op.cit.6). Horisontal homosocialitet betegner derimod en homosocialitet med en fladere struktur (op.cit.8). Denne rummer mere inkluderende relationer mellem mænd, der er baseret på følelsesmæssig sårbarhed og nærhed samt ligeværdige forhold (ibid.). Det skal dog understreges, at forholdet mellem vertikal og horisontal homosocialitet ikke skal forstås som stående i statisk modsætning til hinanden. Hammaréns og Johanssons udvidelse af begrebet skal snarere forstås som et forsøg på at skabe et begrebsapparat, der rummer det dynamiske forhold mellem homosocialitetens forskellige udtryk. Vi bruger begrebet til at analysere karakteren af og grænserne for det homosociale samvær blandt de mandlige søfarende.

En hård tone

Gennem vores samtaler og samvær med de søfarende forstod vi tidligt, hvordan særligt en hård tone og intern konkurrence mellem kolleger var ytringer, der var med til at udgøre den idealiserede maskulinitet blandt besætningerne, som de løbende positionerede sig selv i relation til.

Beskrivelser af den hårde tone som noget, der karakteriserede arbejdsmiljøet til søs, gik igen ved næsten hvert et interview, vi lavede. Udmeldinger som „tonen er hård, vil jeg sige. Nogle gange kan man godt blive råbt ad, få en skideballe eller bare nogle hug“ stemte overens med flere episoder, vi overværede, efter at have opholdt os på det samme skib i nogle uger. Til et driftsmøde, hvor hele

besætningen var samlet oppe på broen,⁵ sad besætningen med sænkede hoveder og tog imod en skideballe fra kaptajnen. Da mødet var slut, hviskede en befaren skibsassistent til os: „Han ender altid på en sviner.“ Den hårde tone kom også til udtryk, da en styrmand forklarede os, hvordan han til sin store ærgrelse sjældent lykkedes med at lade egenskaber som det at være „sød, blød og storebroragtig“ træde frem i sig selv, når han var på arbejde på skibet. Dette blev nemlig opfattet som „umandigt“, som han selv kaldte det, og han og hans kolleger brugte hellere den hårde tone til at markere sig over for hinanden.

Her er det værd at påpege, hvordan søfarende af enhver rang fortalte os, at den hårde tone fandtes på tværs af stillinger og dermed ikke kun var til stede i en leders kommunikation over for sine ansatte. Flere søfarende forklarede os, hvordan det ikke var unormalt at blive råbt ad og kaldt diverse skældsord som blandt andet „idiot“ under udførelsen af, hvad de selv betegnede som „farligt arbejde“. Fortællinger om det farlige arbejde gik igen under feltarbejdet og centrerede sig ofte om voldsomme vejrforhold og arbejdsopgaver, der involverede tunge løft og præcis koordinering. En tidligere styrmand brugte udtrykket „at have mand i sig“ og forklarede os, hvorfor netop dette er nødvendigt for at klare det „farlige arbejde“. Han uddybede det for os således: „Det handler om at være forberedt på en hård tone og værkstedshumor og ikke være ‘mors lille Benjamin’, der kommer lige fra skøtten og skal prøve at se den store vide verden, men har misforstået det maritime erhverv fuldstændig.“ Denne „lille Benjamin“ er ifølge styrmanden dårligt stillet til et arbejde som søfarende, fordi han som lille og med brug for en moderlig omsorg ikke forventes at kunne klare det farefulde erhverv, som han mener, søfart er. Vi forstod altså tidligt i vores feltarbejde, at det såkaldte „farlige arbejde“ hang sammen med en hård tone og afslørede i nogle tilfælde de søfarendes forestillinger om, hvad de forstod som særlig mandigt. Vi anerkender, at arbejdet som søfarende indbefatter at tage spørgsmål om sikkerhed seriøst, men at se det som en nødvendighed at praktisere en hård tone forstår vi snarere som en del af den idealiserede maskulinitet, der herskede blandt de mandlige søfarende. En sådan maskulinitet repræsenterer ofte en maskulinitet, som opnår hegemonisk status, beskriver Connell (2005 [1995]). Hun beskriver, hvordan mænd, der praktiserer maskulinitet ved at indtage en frygtløs rolle og ikke være bange for farer, ofte idealiseres lokalt (ibid.). Flere af de søfarende, vi mødte, var således også af den opfattelse, at (sø)mænd har brug for disse egenskaber for at kunne klare det risikofulde arbejde, og den hårde tone blev dermed benyttet i et forsøg på at opnå en dominerende position i det maskuline hierarki.

Hanekamp

Den hårde tone er ikke den eneste praksis, der er med til at etablere det maskuline hierarki mellem mændene ombord. I forlængelse heraf kommer konkurrence også i spil blandt de mandlige søfarende. På et spørgsmål om, hvorvidt en styrmand var opmærksom på sit eget køn i sit arbejdsliv, svarede han følgende:

Det første, der lige falder mig ind, det er det der med, at der godt kan gå sådan lidt hanekamp i det. Hvem af os to er mest en fandens karl? Men så er man ikke særlig venlig over for hinanden og har ikke en særlig sympati over for hinanden, og det er ubehageligt at være i. Men stadig bliver det sådan lidt, jeg skal fandeme vise dig, hvor dygtig, jeg er. Og jeg tilskriver det lidt kønnet, at man godt kan være sådan, hvem af os kan tage flest narrestreger? (uddrag fra interview).

Styrmanden beskriver det maskuline fællesskab i branchen som præget af hanekampe, der dels består i konkurrencer om at være den dygtigste til sit arbejde, dels om at kunne håndtere og udholde drillerier. Det er sigende, fordi han dermed peger på et temperament – det at føre sig frem og at udstå udfordrende og drillende påfund – som noget, der kendetegner hans køn, og som eksisterer på bekostning af venlighed og sympati over for sine kolleger. Konkurrencen og hanekampen mellem de mandlige søfarende kom også til udtryk på andre måder. Ved fysisk krævende opgaver som blandt andet fortøjning blev det værdsat at kunne klare det uden hjælp – selv i voldsomt vejr. Ved samtaler om økonomi fremhævede de søfarende, hvem der fik mest i løn og havde de største huse og biler, og når de søfarende præsenterede deres arbejdsopgaver, gjaldt det om at demonstrere, hvordan netop de i deres funktioner spillede den mest afgørende rolle for, at skibet sejlede. Ved flere lejligheder fremhævede de søfarende således deres egen dygtighed og dette ofte ved at påpege, hvordan deres kolleger enten gjorde mindre end dem eller gjorde noget „forkert“ i deres optik. Som den selv samme styrmand udlagde det i et interview kan det være svært at „sænke boksehandskerne og indse, at der er flere måder at komme fra a til b på“.

Machoverden

Vi lever til søs lidt i en machoverden. Det er noget med tonen, hvad man taler om, og hvordan man taler om ting. De der målestokke for, hvad man er, når man er en rigtig mand. Så skal vi hævde os og gøre os til. Man kan godt køre lidt med på noget af det engang imellem [...] Men det er jo ikke sådan, folk er. Jeg tror 95 procent af mænd, der agerer sådan, når de så kommer hjem, så er de slet ikke sådan alligevel. De er påvirket af at være i gruppen af andre mænd, ikke? (uddrag fra interview).

Denne udtalelse kommer fra kaptajnen Lars, der som beskrevet var trukket i sit civile tøj for at „repræsentere sig selv“ under en samtale med os. Ligesom den forudgående empiri peger kaptajnens citat på en sammenhæng mellem det at være en rigtig mand, og måderne hvorpå de søfarende taler til hinanden og hævder sig over for hinanden. Hvad der dog er særligt vigtigt ved denne udtalelse, er kaptajnens påstand om, at tonen og det at hævde sig kun opstår i gruppen af andre mænd, og at 95 procent slet ikke „agerer sådan“, når de er hjemme. Lars' udtalelse vidner altså om, at det homosociale fællesskab påvirker hans og hans mandlige kollegers opførelse. For at forstå, hvorfor de søfarende ifølge Lars agerer anderledes, når de er blandt andre mænd på deres arbejdsplads end for eksempel hjemme hos deres familier, benytter vi kønsforsker Eve Kosofsky Sedgwicks begreb homosocialt begær (Sedgwick 1985). Begrebet refererer til de komplekse følelsesmæssige og sociale bånd, der udvikler sig mellem individer af samme køn i forskellige sociale og kulturelle sammenhænge (ibid.). Begæret dækker således over mænds længsel efter opmærksomhed og anerkendelse fra andre mænd – et begær mod at høre til i et (homosocialt) fællesskab (op.cit.24). Sedgwick peger på, hvordan det homosociale begær reguleres ud fra de sociale og kulturelle normer, der idealiseres i en bestemt kontekst (ibid.). I vores empiriske kontekst udgør en hård tone og konkurrenceadfærd ytringer, der udtrykker den idealiserede maskulinitet i mandefællesskabet ombord på skibene. De mandlige søfarende anerkendes og indplaceres således i dominerende positioner i denne „machoverden“, som de søfarende tilsammen skaber på søen, når de ytrer sig gennem en hård tone og/eller konkurrenceadfærd. Dermed får det homosociale begær et vertikalt udtryk, fordi de danner relationer til hinanden ved at udvise udholdenhed i ubehagelige situationer, en hård tone og konkurrenceevne. De søfarendes udmeldinger om, at det kan være ubehageligt ikke at være venlig og „sød, blød og storebroragtig“ over for hinanden, vidner dog om et begær, der trækker i en anden retning. Vi ser, at de søfarende i disse situationer længes mod at kunne udtrykke deres homosociale begær på andre (mere horisontale) måder end de for nuværende socialt accepterede og dominerende. Noget, vi vender tilbage til senere i artiklen.

Lærlingejokes

Under feltarbejdet erfarede vi, hvordan humor også tjente som et middel til at skabe relationer og opnå anerkendelse i mandefællesskabet ombord. Når de søfarende fortalte om den hårde tone, blev det ofte akkompagneret af beskrivelser af en særlig form for humor, de mente eksisterede på deres arbejdsplads. De søfarende talte om denne humor som „fælles“ og som en „naturlig“ del af arbejds-

miljøet. Flere forklarede os, hvordan det er forventeligt, at en særlig form for „grov“ humor optræder, når flere mænd er samlet – hvad flere af dem betegnede som „mandehørm“. De søfarende var således selv opmærksomme på, hvordan denne form for humor var betinget af køn og særligt opstod i grupper af mænd. Det at joke med hinanden og praktisere, hvad de søfarende kaldte „værksteds-humor“, var altså en måde for de søfarende at være sociale med hinanden på.

Den „grove“ og „fælles“ humor, som vi oplevede den og fik den beskrevet, bestod primært af interne drillerier og seksuelle undertoner. Ifølge de søfarende handlede de interne drillerier om at „tage pis på hinanden“ og teste hinandens evne til at kunne „klare“ de humoristiske udvekslinger. En ung styrmand fortalte os, hvordan han engang var blevet hentet fra sit kammer og båret ned i fællesrummet, hvor han blev tapet fast til en stol, fordi hans mandlige kolleger mente, at han *skulle* se Tour de France – et sportsevent, som de vidste, at han ikke brød sig om. Styrmanden forsikrede os om, at det var kærligt ment, og tilføjede „sådan er det bare herude, alle tager pis på hinanden“. Hertil hørte også kategorien „lærlingejokes“, som vi blev præsenteret for af en yngre kadet:⁶

Mange lærlinge, også mig selv, bliver jo tit drillet med, at man skal lave dårlige opgaver. Det kan være, at jeg skal stå og feje en hel dag. Hvis du kan klare det, så kan du klare alt. En klassisk lærlingejoke er også at få stukket sådan et kosteskift ind gennem ærmerne, så du ikke kan få dine arme ned. Ja, som lærling er jeg blevet udsat for masser af verbal mobning og drillerier, som egentlig er ment til at teste en persons styrke (uddrag fra interview).

Den unge kadet forklarede os tilmed, hvordan han mente, at humoren hjælper nytilkomne søfarende med at få en forståelse af, hvordan man „holder hovedet koldt og klarer sig selv“ i denne branche. Ifølge ham var drillerierne en måde, hvorpå søfarende kunne teste hinandens styrker og lære en at udholde situationer, man ikke brød sig om. Den danske antropolog Charlotte Baarts har beskæftiget sig med humor i et arbejdsfællesskab på en byggeplads, og hvordan det spiller en afgørende rolle i skabelsen af det sociale fællesskab blandt de ansatte (Baarts 2006). Ifølge Baarts er humoren med til at informere om fællesskabets grænser, samtidig med at den meddeler, hvilke værdier og normer man må kunne eksistere i og acceptere for at blive inkluderet i arbejdsfællesskab (op.cit.70). „Lærlingejokes“ kan forstås som humoristiske prøvelser, der har til formål at „meddele“ de søfarende om de maskuline normer, som arbejdsfællesskabet bygger på – som en generationel overlevering af en idealiseret maskulin adfærd. Når den unge kadet beskriver drillerierne som en hjælp, kan det således forstås som et udtryk for en accept og anerkendelse af de maskuline normer, som han skal eksistere i for at blive inkluderet i fællesskabet. Drillerierne bliver dermed

et middel til at teste de søfarende og deres evne til at være udholdende ved ikke at reagere følelsesmæssigt på det ubehag, drillerierne også kan medføre.

Empiriske studier i politiet og på værksteder, fabrikker og brandstationer peger på, hvordan drillerier i særligt mandsdominerede arbejdsfællesskaber kan bidrage til en følelse af tilhørsforhold og fælles identitet, samtidig med at de også bruges til at etablere hierarkier og magtdynamikker mellem mændene (Fabber 2008; Frostholt & Krøyer 2018; Collinson 1992; Kaprow 1999). Vi ser, at de forskellige „lærlinge-jokes“ og drillerier bruges af søfarende i positioner med anciennitet til at hævde deres egen dominans og minde lærlinge om deres (underordnede) position i skibets hierarki. Drillerierne er således en måde, hvorpå de mandlige søfarende er sociale med hinanden, som bidrager til konstruktionen af en vertikal homosocialitet blandt dem.

At joke med sex

En anden væsentlig del af „værkstedshumoren“ ombord består af en seksualiseret tone. En yngre maskinmester formulerede det således: „Der er nok kortere imellem de homofobiske og sexistiske jokes herude [til søs].“ De sexistiske jokes involverede typisk objektificerende beskrivelser af kvinder, hvor de mandlige søfarende særligt fremhævede kvinders „frække udseende“. Blandt andet fortalte en maskinmester os, at han kun var interesseret i, hvilken halskæde hans kone havde på, hvis den „hang mellem patterne“, ligesom en styrmand forklarede os, at han kun nød at sejle tæt på kysten, hvis der var kvinder, som solbadede topløse. Blandt de mandlige søfarende var der således en udbredt anerkendelse af og forventning om, at jokes, der eksplicit seksualiserede kvinders kroppe, var sjove. Vi oplevede også selv at blive seksualiseret i mødet med den mandsdominerede felt. En eftermiddag skulle vi alle tre ud at sejle i skibets MOB-båd,⁷ og vi havde i den forbindelse alle taget tørdragter på. På vej ned i båden stopper en befaren skibsassistent os og siger henvendt til både os og sine mandlige kolleger: „Vi laver altid det her kropstjek, når nogen hopper i tørdragten,“ imens han griner højt og tager hænderne op foran Anna-Olines bryster. Han fortsætter med at grine, imens han mimer Anna-Olines forbavsede ansigtsudtryk og skyder brystet frem for at efterligne hende, der stiller sig an til en kropsvisitering. Denne joke modtager en anerkendende latter fra hans mandlige kolleger, som var stimlet sammen omkring os.

At de søfarende praktiserer en seksualiseret form for humor i vores nærvær såvel som i situationer, vi har fået gengivet, kan ligesom konkurrencementaliteten og den hårde tone forstås som et udtryk for et homosocialt begær (Sedgwick 1985). Det, der er på spil, når de søfarende ytrer en sexistisk joke, er altså en

deltagelse og anerkendelse i det maskuline fællesskab. Eve Sedgwick (ibid.) påpeger, hvordan relationer mellem mænd i nogle tilfælde forstærkes på baggrund af udelukkelse og/eller objektivisering af kvinder. De søfarendes homosociale interesse for hinanden fungerer således også som en grænsedragning mellem det (homo)sociale og det (homo)seksuelle i relationerne mellem mænd. I forlængelse heraf beskriver den australske sociolog Michael Flood i sin artikel om homosocialitet blandt unge mænd på et militæruniversitet, hvordan relationer mellem de mandlige studerende bygger på og involverer fantasier og oplevelser om sex med kvinder (Flood 2008). Ifølge Flood fremstår kvinder i visse mandefællesskaber som en valuta, mænd kan bruge til at opnå en højere status i et maskulint hierarki (op.cit.355). Det samme synes at være på spil i ovenstående empiriske eksempler. Gennem humoristiske ytringer seksualiseres kvinder og deres kroppe, hvilket bliver et middel til at opnå højere status i det maskuline hierarki, hvor heteroseksualitet får hegemonisk status.

Manifestationen af de mandlige søfarendes heteroseksualitet kom således også til udtryk gennem en afstandtagen til homoseksualitet, som det ifølge de søfarende ikke var unormalt at joke med.

Denne formiddag sidder vi alle tre til frokost i messen [spisesal] og snakker med maskinmesteren, Nicklas. I løbet af morgentimerne fik vi snakket om Nicklas' vej ind i søfart og hans liv uden for skibet. Vi fortsætter snakken under frokosten. Lars, der er kaptajn, slår sig ned ved vores bord med sin frokost. Jeg kigger på ham, smiler og nikker ham velkommen. Jeg retter dog hurtigt opmærksomheden tilbage mod Nicklas, der er i gang med at fortælle os om sin familie. Nicklas nævner sin kones navn, Johanne, og Lars afbryder historien ved spørgende at sige 'Johannes?' Lars' ansigt flækker i et grin, som afslører, at han udmærket godt er klar over, at Nicklas ikke er i et forhold med en mand (feltnote).

En lignende situation udspiller sig et par dage efter, da vi bruger tid sammen med Steffen og Emil i skibets lille biograf. Emil og Steffen har givet udtryk for, at de „kommer godt ud af det med hinanden“, og Sofie spørger ind til deres relation til de resterende skibsassistenter, der også arbejder på dækket. Steffen svarer, at han snakker bedst med Emil, men at han også har det godt med resten af gruppen. „Jeg var endda med til Jakubs bryllup i Polen, det var fandme sjovt!“ tilføjer han. Han fortæller om bryllupsfesten, og Sofie spørger, hvem Jakob blev gift med. Steffen svarer „Brian“ og griner højlydt henvendt til Emil. Emil griner med. Jakob blev gift med en kvinde, men vi forstår, at det sjove består i for et kort øjeblik at fremsætte den mulighed, at det kunne være Brian, han blev gift med.

Ovenstående ytringer viser, hvordan de søfarende anlægger en tydelig distance til homoseksualitet. Når de i humoren fremsætter muligheden for homo-

seksuelle relationer, og samtidig med deres latter tydeliggør, at det skal opfattes som en „joke“, betragter vi det som en måde, hvorpå de manifesterer deres egen heteroseksualitet. Sedgwick (1985:89) bruger begrebet homoseksuel panik om mænds frygt for at blive opfattet som homoseksuelle i et mandefællesskab. Hvor det homosociale begær definerer mænds ønske om at få anerkendelse fra andre mænd, indfanger den homoseksuelle panik den frygt, mænd kan have, for at deres homosociale begær kan blive opfattet som et homoseksuelt begær. Det er denne frygt, der ifølge Sedgwick skaber en kløft mellem det homosociale og det homoseksuelle i relationer mellem mænd og gør dem ude at stand til at bevæge sig mere flydende på det homosociale kontinuum (ibid.). Når mænd fremhæver og manifesterer deres egen heteroseksualitet, forkastes homoseksualitet ofte som dets modstykke (op.cit.3-4) (se også Puar 2007; Kimmel 1994). Vi forstår derfor de humoristiske ytringer beskrevet i ovenstående som et udtryk for homoseksuel panik og dermed også som et forsøg på at håndhæve mændenes heteroseksuelle adfærd i fællesskabet. Humor kan således både have en ekskluderende og inkluderende funktion (Baarts 2006). For de mandlige søfarende kommer det til udtryk, når humoren bliver brugt som et middel til at blive inkluderet i det homoseksuelle mandefællesskab, samtidig med at disse ytringer ekskluderer kvinder og homoseksuelle fra selv samme fællesskab.

Krammebamsen

Empirien viser tydeligt, at samværet mellem de søfarende i den danske handelsflåde har et vertikalt udtryk, hvor mændene tilgår hinanden gennem en hård tone, konkurrenceadfærd, „værkstedshumor“ og drillerier. Samtidig erfarede vi, hvordan de søfarende somme tider forhandlede grænserne for disse idealiserede maskuline ytringer. Dette så vi blandt andet i en omgangsform, der pegede mod et homosocialt begær baseret på venskabelig intimitet og følelsesmæssig rummelighed.

Under et interview med en yngre styrmand, Morten, blev vi præsenteret for længslen efter en dybere social forbindelse mellem kolleger; en forbindelse karakteriseret ved fortrolighed, nærhed og gensidig forståelse. Siden han som 17-årig blev færdig på skoleskibet, har Morten arbejdet som skibsassistent og senere styrmand hos forskellige danske rederier. Som mange af de søfarende, vi mødte under vores medsejladser, beskrev Morten et arbejdsfællesskab i handelsflåden præget af en hård tone, intern konkurrence og en afstandtagen til følelsesmæssigt nærvær. Et miljø, der ifølge ham var trættende og til stede i sådan en grad, at de fleste søfarende trak sig fra social omgang med hinanden, når de havde fri, fordi „ingen kan alligevel holde det ud“. Morten fremhævede

især de afledte effekter som isolation og indadvendthed som det største problem for hans personlige trivsel til søs. Han beskriver blandt andet, hvordan han som nyuddannet påmønstrede et skib hos et stort dansk rederi med gode og velholdte fysiske faciliteter, der ellers kunne invitere til fælles aktiviteter og „dybe snakke“, men at han stadig manglede venskabelig intimitet og kollegialt nærvær efter arbejdstid.

Ifølge Morten er det især vigtigt med et kollegialt fællesskab, hvor man kan udtrykke sårbarhed i fortroligt selskab med hinanden, fordi man som søfarende, der sejler langfart, bruger halvdelen af et kalenderår sammen med sine kolleger. Af samme årsag endte Morten med at afbryde sin kontrakt før tid. Den ovenstående empiri vidner om Mortens længsel efter omsorg og følelsesmæssig forbindelse; et begær mod en homosocialitet, der går horisontalt. Her træder den maskuline validering på baggrund af konkurrence og grov kommunikation i baggrunden til fordel for en anerkendelse af behovet for følelsesmæssig nærhed og venskabelig intimitet i et fællesskab, hvor relationerne mellem mændene antager en mere flad struktur.

Følsomhed og fysiske omsorgshandlinger fandt også sted ombord som ordløse ytringer fra de søfarende, der lægger sig i forlængelse af Mortens. Under en medsejls var vi samlet på broen for at mindes en „onshore“ ansat i rederiet, der var afgået ved døden. Her holdt vi et minuts stilhed, satte skibets flag på halv, og kaptajnen sagde et par ord. Ikke alle fra besætningen kendte den afdøde, men kaptajnen havde tidligere sejlet med ham og blev derfor berørt af situationen. Han fik tårer i øjnene, men skyndte sig at tørre dem væk. Efter et par dage talte vi med kaptajnen om situationen ved mindehøjtideligheden. Han sagde:

Det bliver for meget for dem [besætningen] at kæde titlen kaptajn sammen med det at stå med tårer i øjnene. Hvad fanden er der nu galt, er han syg? Jeg tror ikke, det er alle, der kan være i det. Men så må jeg da prøve at beskrive for dem, hvad der sker inden i mig. Det gør jeg gerne. I nogle sammenhænge tror jeg, at det er vigtigt at vise dem, at jeg tænker mere over det her end bare lige (uddrag fra interview).

Kaptajnen reflekterer her over en ambivalens mellem dominerende forestillinger om hans position som kaptajn som en, der øverst i det organisatoriske hierarki forventes at mestre følelsesmæssig tilbageholdenhed, og samtidig hans personlige ønske om at skabe plads til følsomhed i arbejdsfællesskabet. Tåren i øjenkrogen viser kaptajnens sårbarhed over for besætningen og blotlægger grænserne for det homosociale samvær, hvor Lars må holde sine tårer tilbage for ikke at fremstå mindre kompetent som skibets leder. Vi har tidligere undersøgt, hvordan det at indgå i en vertikal homosocialitet ofte opfattes som den legitime

måde at ytre sin maskulinitet på blandt de søfarende. Her er følsomhed og omsorg, det at være „blød og storebroragtig“, også blevet beskrevet som værende „umandigt“. Vi forstår altså den ambivalens mellem positionen som kaptajn og det at blive rørt til tårer, som Lars beskriver at opleve, som udtryk for, at det kan være konfliktfyldt for mænd at udtrykke følelser og at ytre lyst til følelsesmæssigt nære bånd over for andre mænd i maskuline fællesskaber (Sedgwick 1985). Når de dominerende normer for socialt samvær ombord har et vertikalt udtryk, kan tårerne virke malplacerede, uvante og uprofessionelle mellem de søfarende. Selvom vi så en afstandstagen til følsomhed blandt søfarende af enhver rang, kan det ikke udelukkes, at Lars' oplevelse af ambivalens ved at blive rørt foran besætningen blev forstærket af de forventninger om hårdførhed, der knytter sig til hans formelle titel som skibets leder. Alligevel tillader Lars sig selv at blive rørt og forklarer det for os ved at pege på vigtigheden af at vise sin besætning, at han får en følelsesmæssig reaktion. Vi forstår dette i forlængelse af Mortens pointe om, at man som søfarende, særligt fordi skibet i perioder både er ens arbejdsplads og hjem, har brug for, at arbejdsfællesskabet også kan rumme sårbarhed og venskabelig intimitet. Flere forskere har peget på, hvordan mænd i homosociale fællesskaber kan lykkes med at udfordre maskuline normer ved netop at omfavne omsorgsfulde og medfølende praksisser i deres forhold til andre mænd (Hammarén & Johansson 2014; Kimmel 1987; Connell & Messerschmidt 2005; Chen 2012). Mortens og Lars' forsøg på at introducere følsomhed og samhørighed i det kollegiale fællesskab forstår vi således som en måde at eksperimentere med og udforske alternative maskuliniteter, der har karakter af en horisontal frem for vertikal homosocialitet.

På samme måde overværede vi en omsorgshandling mellem to kolleger, da vi under en udmønstring var samlet om middagsmaden i messen,⁸ hvor maskinchefen Erling venskabeligt kært tegnede sin kollega Kims ryg. De to kolleger var færdige med at spise, og Kim sagde, at han overvejede at tage en is til dessert, men at han nok burde lade være, fordi han ikke havde besøgt træningsrummet den dag. Erling strøg Kim med en flad hånd på ryggen, mens han foreslog, at Kim tog en is, og at de sammen kunne træne efter deres vagt den følgende dag. Vi havde ofte set de to kolleger søge hinandens selskab, og generelt oplevede vi en varm tone mellem de to, som arbejdede sammen i maskinen og kendte hinanden godt både fagligt og personligt. Alligevel reagerede kaptajnen, som også var til stede i messen, på denne fysiske og omsorgsfulde berøring ved at gøre store øjne og sige „øhhh, hvad sker der her?“, imens han søgte resten af bordets blikke som for at blive bekræftet i sin oplevelse af situationen som malplaceret. Hvad der er værd at bemærke her, er, at der er tale om den samme kaptajn, som tidligere blev rørt til tårer under mindehøjtideligheden, og som selv ytrede et

ønske om en større plads til omsorg og følsomhed på skibet. Denne tvetydighed i kaptajnens budskab og praksis bekræfter, at forholdet mellem vertikal og horisontal homosocialitet skal forstås som en flydende størrelse, hvor begge kan eksistere hos den samme mand, men blot optræder i forskellige kontekster.

Pointen her er imidlertid også, at Erling trods kaptajnens reaktion fortsatte med at æ Kims ryg for derefter at rejse sig op for at tage en is til sig selv og sin kollega. Også denne omsorgshandling kan forstås som et forsøg på at udfordre den idealiserede maskulinitet ombord og give plads til andre maskuliniteter, der rummer omsorg og venskabelig intimitet. Flere maskulinitetsforskere har peget på, hvordan man som resultat af artikulationen af omsorg og intimitet blandt mænd kan spore generelle ændringer og redefinitioner af maskulinitet i mandefælleskaber, hvor der i stigende grad stræbes efter gruppesamhørighed og følelsesmæssig nærhed (Kimmel 1987; Connell & Messerschmidt 2005; Chen 2012). Sociologien Chen fremhæver, hvordan det populærkulturelle udtryk „bromance“ kan have bidraget til en bevægelse mod større accept af relationer mellem mænd, der bygger på kærlighed og fortrolighed. En bromancerelation tilbyder nemlig et rum for mandligt venskab, der placerer sig på grænsen for, hvad der ofte anses for at være acceptabelt i forholdet mellem mænd, ved eksempelvis at indeholde tæt fysisk berøring (Chen 2012:248-49), som det her sker mellem Erling og Kim.

Endelig var vi vidne til en række praksisser under vores længste udmønstring, der i deres materialitet ytrede omsorg – „lørdagsmiddag“ og den såkaldte „krammebamse“. Hver lørdag aften inviterede skibets køkkenpersonale hele besætningen til middag med hvide duge, foldede servietter og tre portionsanrettede serveringer. Denne praksis gav anledning til, at de søfarende sad længere tid om middagsbordet, og skabte dermed tid og rum til samtaler og uformelt samvær. En anden praksis, der værnede om det kærlige og kammeratlige ombord, var en ugentlig pris kaldet „krammebamsen“, som var et lamineret A4-papir med en farvelagt tegning af en bamse, der holder et hjerte i sin favn. Dette stykke papir gik som trofæ til et besætningsmedlem, der blev nomineret af sine kolleger på baggrund af et „rart initiativ“. Dette kunne for eksempel være at have bagt en kage eller at have hjulpet en kollega i en presset situation. Med „krammebamsen“ blev man således anerkendt for at gøre noget særligt for trivsel ombord i den forgangne uge – mens den øvrige besætning overværede det. Vi oplevede, at de søfarende tog „krammebamsen“prisen og indstillingen til den alvorligt. Papiret med bamsen var således et medie til at udtrykke taknemmelighed på en måde, som de søfarende forstod både at give og tage imod. Alene prisens titel kan give anledning til at forstå dette initiativ som en metafor for den omsorgshandling, det anerkendende kram, som de søfarende ikke fysisk gav hinanden.

Tilstedeværelsen af „lørdagsmiddagen“ og „krammebamsen“ sendte således et budskab om, at det mandlige fællesskab også rummede og endda belønnede omsorg og intimitet. En homosocialitet af horisontal karakter.

Konkluderende diskussion

Som artiklen berører her til slut, oplevede vi under vores feltarbejde i den danske handelsflåde, at den idealiserede maskulinitet, der blev ytret gennem en hård tone, konkurrenceadfærd og „værkstedshumor“, i flere tilfælde blev genforhandlet og udfordret af de mandlige søfarende. Ønsker om omsorg og følelsesmæssige forbindelser med ens kolleger samt fysiske manifestationer af dette som tårer, kærtegn og en „krammebamse“pris, var ytringer, vi også var vidner til under vores medsejladser, og som vi forstår som en bevægelse mod et mere horisontalt homosocialt samvær. Vi så således, at disse ytringer udfordrede og skubbede til de dominerende kønnede normer i mandefællesskabet og efterlod plads til, at grænserne for det homosociale fællesskab kunne genforhandles – måske særligt af fremtidige generationer af søfarende.

Analyserne behandler således en tvetydighed: De mandlige søfarende har et homosocialt begær, men hvor går grænserne for dette? Det indledende citat af kaptajnen Lars indfanger tvetydigheden – at de søfarende kan opleve det som konfliktfyldt, når de længes mod at kunne udtrykke deres homosociale begær på andre måder end de socialt accepterede. Når Lars forklarer, at han synes, at det er svært at agere og bevæge sig i „den maskuline tilgang til tingene“, men at han stadig føler sig nødsaget til det over for den mandlige del af besætningen, peger det på de udfordringer, branchen står over for. Nemlig et mandsdomineret arbejdsmiljø, hvor det homosociale samvær er karakteriseret ved en vertikal struktur og derfor stiller stramme krav til, hvordan en søfarende skal optræde på sit arbejde.

Vores studie viser således, at de søfarendes konstruktion af maskuliniteter er dynamisk, og at maskulinitetsidealene er genstand for konflikt og forhandling. Artiklen har sat fokus på grænserne for det homosociale begær ud fra den grundtese, at lokale maskulinitetsideal påvirker arbejdskulturen ombord på skibene. Ved at belyse, hvordan arbejdspladskulturen konstrueres (homo)socialt, peger vi også på, hvor det er muligt potentielt at ændre arbejdspraksis. På traditionelle mandearbejdspladser mener vi således, at en undersøgelse af karakteren af det homosociale samvær er relevant for både at kortlægge gældende maskulinitetsideal og at analysere de opbruds- og forandringsprocesser, der findes mellem traditionelle maskuliniteter og alternative måder at „være mand på“. Vi opfordrer også til, at kønnede normer i søfartsbranchen undersøges i samspil med

en række andre diversitetsparametre som nationalitet, klasse og race for endnu bedre at kunne forstå, hvilke eksklusionsmekanismer der er på spil blandt for eksempel en multinational besætning.

Noter

1. Service Operation Vessel/servicefartøj.
2. At være ejet af et dansk rederi betyder, at man sejler „under dansk flag“. Her godkender og registrerer Søfartsstyrelsen fartøjet, således at nationale bestemmelser gælder, selvom mange af de nationale regler nu er blevet internationale og gælder, uanset hvilket flag skibet fører
3. Når vi i vores artikel refererer til vores informanter som mænd og kvinder, taler vi om henholdsvis cismænd og ciskvinder, da dette var de eneste to kønsidentiteter, vi mødte i felten. At være ciskønnet betyder, at man identificerer sig med det køn, man er blevet tildelt ved fødslen.
4. Vi anerkender, at nationalitet og køn også eksisterer intersektionelt, hvor lokale maskuliniteter blandt andet kan blive til i samspillet med andre magtstrukturer som nationalitet, race, seksuel orientering og klasse.
5. En „bro“ eller „broen“ er en forkortelse for kommandobro. Det er skibets førerhus og den lokalitet på skibet, hvorfra navigation og manøvrering af skibet foretages.
6. En kadet er en elev, som er ved at uddanne sig til skibsfører eller maskinmester.
7. MOB står for mand over bord/man overboard.
8. En messe er betegnelsen for det sted på skibet, som fungerer som skibsbesætningens fælles spiserum.

Litteratur

Baarts, Charlotte. 2006. „Druk, bajere og løgnehistorier. Om humor og fællesskab på en byggeplads“. *Dansk Sociologi* 17(1):68-83. DOI: <https://doi.org/10.22439/dansoc.v17i1.805>.

Bennike, Kathrine Bjerg. 2021. *“We Don’t See Gender, Only Soldiers!” Negotiating Military Identities in Narratives on Gender, Peace, and Security*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag. Det Samfundsvidenskabelige Fakultet. DOI: <https://doi.org/10.54337/aau422932382>.

Bennike, Kathrine Bjerg & Pauline Stoltz. 2022. “Peacekeeping masculinities, intersectionality, and gender equality – negotiations of military life and civilian life by Danish soldier/veteran-parents”. *Norma: Nordisk tidsskrift for maskulinitetsstudier* 17(1):5-20. DOI: 10.1080/18902138.2022.2026108.

Chen, Elizabeth J. 2012. “Caught in a bad bromance”. *Texas Journal of Women and the Law* 21(2):241-66.

Chibana, Izumi. 2023. *Challenges and Conditions for Sustainable Seafarer Supply: A Case of the Philippines*. BRC Research Report. Bangkok Research Center, JETRO Bangkok. https://www.ide.go.jp/library/English/Publish/Reports/Brc/pdf/re32_03.pdf.

Collinson, David. 1992. *Managing the Shop-floor: Subjectivity, Masculinity and Workplace Culture*. New York: Walter de Gruyter & Co.

Connell, Reawyn W. 2005 [1995]. The Social Organization of Masculinity. I *Masculinities* 67-81. Berkeley: University of California Press.

Connell, Reawyn W. & James W. Messerschmidt. 2005. "Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept". *Gender and Society* 19(6):829-59. <https://doi.org/10.1177/0891243205278639>.

Danske Rederier. 2020. Charter for flere kvinder i shipping. <https://www.danishshipping.dk/arbejdsmarked-p2/taskforce-for-flere-kvinder-til-soes-toolbox/charter-for-flere-kvinder-i-shipping/>. Tilgået 15.3.2023.

Ebsen, Maia. 2021. „Køn, kroppe og kontroverser i håndværksfagene“. *Økonomi og politik* 94(1):16-26. DOI: <https://doi.org/10.7146/okonomiopolitik.v94i1.126062>.

Erhvervsministeriet. 2019. Danmarks handelsflåde er nu verdens 5. største målt på den samlede udvikling af opereret tonnage af danske rederier. <https://em.dk/nyhedsarkiv/2019/juli/danmarks-handelsflaade-er-nu-verdens-5-stoerste-maalt-paa-den-samlede-udvikling-af-opereret-tonnage-af-danske-rederier/>. Tilgået 30.3.2023.

Faber, Stine Thidemann. 2008. „Man skal altså kunne tåle at høre noget i sådan en mandeverden ...“: tematiske og teoretiske refleksioner omkring kvinder, køn og politiarbejde. I *Lige muligheder – frie valg?: Om det kønsopdelte arbejdsmarked gennem et årti*. Redigeret af Ruth Emerek & Helle Holt, 241-62. København: SFI – Det nationale Forskningscenter for Velfærd.

Flood, Michael. 2008. "Men, Sex, and Homosociality: How Bonds between Men Shape Their Sexual Relations with Women". *Men and Masculinities* 10(3):339-359. DOI:<https://doi.org/10.1177/1097184X06287761>.

Frostholm, Peter H. & Thomas Krøyer. 2018. „Man må kunne tage noget lort!': om humor, jargon og øgenavne som maskuline fællesskabsmarkører på et værksted befolket af mænd“. *Tidsskriftet for arbejdsliv* 20(2):25-39. <https://doi.org/10.7146/tfa.v20i2.108185>.

Grøn, Sisse & Fabienne Knudsen. 2012. Why do Filipinos have fewer reported work accidents than other nationals? Findings from literature. *International Maritime Health* 63(2):96-101. PMID: 22972549.

Grøn, Sisse & Gunnar Lind Haase Svendsen. 2013. "'Blue' social capital and work performance: anthropological fieldwork among crew members at four Danish international ships". *WMUJ Marit Affairs* 12(2):185-212. DOI:<https://doi.org.ep.fjernadgang.kb.dk/10.1007/s13437-013-0041-x>.

Hammarén, Nils & Thomas Johansson. 2014. "Homosociality: In Between Power and Intimacy". *Sage open* 4(1):1-11. DOI:10.1177/2158244013518057.

Kaprow, Miriam L. 1999. "The last, best work: Firefighters in the fire department of New York". *Anthropology of Work Review* 19(2-3):5-26. DOI: <https://doi.org/10.1111/j.1548-1417.1999.tb00619.x>.

Kimmel, Michael. 1987. *Changing Men: New Directions in Research on Men and Masculinity*. Beverly Hills: Sage Publications.

———. 1994. Masculinity as homophobia: Fear, shame, and silence in the construction of gender identity. I *Theorizing masculinities*, redigeret af Harry Brod & Michael Kaufman. Thousand Oaks, Sage, 119-41. DOI:10.4135/9781452243627.n7.

Knudsen, Fabienne. 2003. "If you pay with peanuts you get a monkey – kulturbegrebet på arbejde i multietniske skibsbesætninger". *Tidsskrift for Arbejdsliv* 5(1):43-59. DOI:<https://doi.org/10.7146/tfa.v5i1.108392>.

———. 2006. „Sømandskab – arbejdsidentitet og sikkerhedsregler blandt danske sømænd“.

Tidsskriftet Antropologi (51):7-22. DOI:<https://doi.org/10.7146/ta.v0i51.106700>.

Knudsen, Fabienne & Lisa Loloma Froholdt. 2009. "The consequences of 'culture's consequences': A critical approach to culture as collective programming applied to cross-cultural crews". *WMU J Marit Affairs* (8):105-121. DOI:<https://doi.org/10.1007/BF03195156>.

Mannov, Adrienne. 2015. *Economies of security, an ethnography of merchant seafarers, global itineraries and maritime piracy*. København: Institut for Antropologi, Københavns Universitet.

Markula, Johanna Sofia Kristina. 2022. "The ship". *History and Anthropology*, 33(2):188-195 DOI: 10.1080/02757206.2022.2066097.

Puar, Jasbir K. 2007. *Terrorist Assemblages: Homonationalism in Queer Times*. Durham: Duke University Press. DOI:<https://doi.org/10.2307/j.ctv1131fg5>.

Sampson, Helen. 2013. *International seafarers and transnationalism in the twenty-first century*. Manchester: Manchester University Press.

Sedgwick, Eve Kosofsky. 1985. *Between Men: English Literature and Male Homosocial Desire*. New York: Columbia University Press.

Søfartsstyrelsen. 2022. Det Blå Danmark. <https://www.soefartsstyrelsen.dk/vaekst-and-rammevilkaar/maritim-erhvervspolitik/det-blaa-danmark>. Tilgået 18.3.2023.